

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО
(до 75-річчя з нагоди його заснування)**

Стаття присвячена становленню післядипломної педагогічної освіти Чернігівщини, історії та діяльності Чернігівського обласного інституту удосконалення вчителів, підвищенню кваліфікації педагогічних кадрів області. Проаналізовано сучасний стан післядипломної педагогічної освіти регіону. В статті вперше оприлюднюються та вводяться у науковий обіг архівні документи.

Ключові слова: освіта, післядипломна педагогічна освіта, удосконалення кваліфікації вчителів, педагогічна діяльність, перепідготовка та підвищення кваліфікації.

Історія післядипломної педагогічної освіти області тісно пов'язана з історією вищої педагогічної освіти на Чернігівщині.

Обласні інститути удосконалення кваліфікації вчителів в Україні існують з 1939 року. Протягом 1920–1930-х років під поняттям «удосконалення вчителів» розуміли надання вчителям педагогічних знань. Проголошена радянською державою програма боротьби з неписьменністю, а згодом перехід до загальнообов'язкової системи освіти вимагали забезпечення відповідною кількістю педагогів.

Поповнення вчительських кадрів відбувалося за рахунок осіб без педагогічної освіти, а це призвело до появи категорії педпрацівників, які потребували мінімальної освіти. Радянська школа вимагала не просто освіченого, а й ідеологічно підготовленого освітянина, що призвело до появи різних форм підготовки кадрів, головними з яких, через брак коштів, стали заочні форми навчання.

Огляд архівних джерел Державного архіву Чернігівської області свідчить про те, що вже у 1919 році почали діяти губернські літні шеститижневі курси для вчителів. Губернський відділ народної освіти розумів, що без висококваліфікованих вихователів молоді неможливо підняти рівень освіти населення губернії. У травні 1919 року завідувачий губернським відділом народної освіти, виступаючи на губернському з'їзді Рад, запропонував організувати курси підготовки всіх учителів Чернігівської губернії в літній період.

Чернігівська губернія була однією з відсталих в Україні. Письменність населення у ній становила 29 % (у містах–38 %, у селах–18 %). На початку ХХ століття в губернії хронічно не вистачало вчителів з вищою освітою.

Необхідно було не тільки готувати учительські кадри для закладів освіти Чернігівської губернії, але й підвищувати їхній рівень кваліфікації.

З лютого місяця 1920 року при Чернігівському учительському інституті відкрилися постійні курси для підготовки вчителів першого ступеня. Вони були розраховані на 40 чоловік з тривалістю навчання один рік. Курси мали на меті підготувати вчителів першого ступеня для обслуговування чотирьох повітів: Чернігівського, Остерського, Козелецького та Сосницького. На навчання приймалися особи з освітою не нижче вище початкової, а також шкільні працівники з педагогічною практикою, хоча й без спеціальної педагогічної освіти [1].

З метою проведення педагогічної перекваліфікації працівників всіх органів освіти 16 лютого 1924 року було організоване Центральне бюро з перепідготовки працівників

освіти. На місцях теж утворювалися подібні бюро. При Чернігівському губернському відділі народної освіти – губернське бюро в складі трьох осіб, в районах робота велася представниками губернського бюро – уповноваженими, якими могли бути: районні інспектори, завідувачі трирічними педкурсами, профшколами. Вищезазначені органи в межах своєї компетенції на своїй території були єдиними керівниками всієї роботи з перекваліфікації педагогічних працівників.

Робота з підвищення кваліфікації працівників освіти – це була перш за все діяльність з підвищення політичного, педагогічного, культурного рівня, а не з вивчення вузькопрофесійних питань. Таке завдання в ті роки поставив Народний комісаріат освіти перед органами перепідготовки працівників освіти. Робота з перепідготовки та підвищення кваліфікації охоплювала працівників освіти на всіх рівнях, починаючи зі шкіл чи інших місць їхньої праці. У навчальних закладах створювалися гуртки, для керівництва ними обирали секретарів, а ті вже підпорядковувалися районним уповноваженим.

На районному, окружному та губернському рівнях у літній період (канікули) проходилися одно- або півторамісячні курси перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників освіти. У губернських центрах на курсах готували керівників районних органів підвищення кваліфікації працівників освіти. У зв'язку з незначними можливостями місцевих бюджетів постійно діючих установ з підвищення кваліфікації працівників освіти на місцевому, районному та окружному рівні не створювалося [2].

У 1924 році в Чернігові діяли губернські курси підвищення політичної та педагогічної кваліфікації шкільних працівників. 5 травня 1924 року було організоване Чернігівське округове бюро з перепідготовки вчителів, яке проводило роботу як в центрі, так і на місцях.

У 1924/1925 навчальному році на Чернігівщині працювали такі педкурси для вчителів: Городнянські, Глухівські, Остерські, Конотопські, Мринські. На них навчалася 657 чол. Закриті були Новгород-Сіверські та Сосницькі педкурси, які діяли раніше. Перепідготовка освітян повинна була здійснюватися по трьох напрямках: політичному, педагогічному, виробничому.

Після ліквідації губернії у 1925 році почали діяти Новгород-Сіверські та Сновські окружні курси, на яких підвищували кваліфікацію працівники народної освіти.

У 1930 році почали діяти курси працівників соціального виховання.

15 жовтня 1932 року було утворено Чернігівську область, що поділялася на 36 районів. Відповідно до нового адміністративно-територіального поділу утворився Чернігівський обласний відділ народної освіти. Перед ним стояли завдання підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів для Чернігівської області. При обласному відділі народної освіти створили методичний кабінет, завданням якого було надання методичної допомоги вчителям області.

Таким чином, до 1930-х років склалася система «підвищення кваліфікації вчителів», яка включала вищі та середні навчальні заклади, що давали вищу (повну і неповну) та середню освіту, або в стислі терміни, або без відриву від основної роботи. Зазначені заклади проводили курси для вчителів області під час канікулярних перерв у школах.

У рамках уніфікації системи освіти СРСР в 1930-х роках створюється Всеукраїнський інститут підвищення кваліфікації педагогів, серед головних завдань якого була докваліфікація (надання необхідної освіти), удосконалення (надання спеціальних знань з окремих предметів) та підготовка нових учительських кадрів.

Таким чином, до кінця 30-х років ХХ століття державою були створені умови, за яких підвищення кваліфікації вчителів стало не приватною справою, а обов'язком, частиною педагогічної діяльності. Відтоді не можна було працювати в освітніх закладах, не підвищивши своєї кваліфікації. Постановою РНК УРСР від 5 лютого 1939 року № 86 перші в Україні інститути були створені у столичних містах Києві та Харкові. На Народний комісаріат освіти до 1 березня 1939 р. покладалося завдання розробити й опрацювати «Положення про інститути удосконалення вчителів», урахувавши досвід роботи подібних інститутів РРФСР.

17 березня 1939 р. постановою РНК УРСР № 956 «Про реорганізацію обласних

методичних кабінетів в інститути» вони створюються в решті областей України.

Історія кожної установи починається з певних умовних дат: видання документа про заснування та початку діяльності.

Чернігівський обласний інститут удосконалення вчителів було утворено згідно з постановою РНК УРСР від 17 березня 1939 року № 956 «Про реорганізацію обласних методичних кабінетів в інститути» та наказу Народного комісаріату освіти УРСР від 9 лютого 1940 року № 512 «Про організацію обласних інститутів удосконалення вчителів» [3].

Створення обласного інституту удосконалення вчителів у 1940 році мало на меті вирішити проблеми з педагогічними кадрами в Чернігівській області.

У Державному архіві Чернігівської області зберігається газета «Більшовик» від 21 березня 1940 року, в якій подається інформація про обласну нараду завідувачів райвно, на якій виступив директор Чернігівського інституту удосконалення вчителів В. Міляновський. У своєму виступі він зазначав: « Інститут удосконалення вчителів, який організований в Чернігові на базі обласного методкабінету, існує на правах вищого учбового закладу. Основне завдання його – всебічне удосконалення вчителів області в частині педагогічних і спеціальних наук. Інститут проводитиме семінари і педагогічні консультації з питань учбової роботи, лекції, конференції, наради, будуть організовані виставки, присвячені обміну кращим педагогічним досвідом. Планом роботи інституту вдосконалення вчителів передбачена організація річних і короткотермінових курсів. Цією курсовою системою планується охопити 1300 вчителів області. Крім того, наукові співробітники інституту проводять консультації вчителів у райцентрах і селах. Лише в березні проведені такі консультації в 10 районах. Чернігівський інститут вдосконалення вчителів знаходиться зараз в стадії організації. Основною базою його роботи є науково-методичні кабінети. Приміщення, в якому міститься інститут, дає можливість розгорнути цю роботу лише частково. Треба якомога скоріше створити потрібні умови для повного розгортання роботи інституту» [4].

У 1940 році в місті Чернігові було два інститути учительський та педагогічний. Друга світова війна, що розпочалася 1 вересня 1939 року, зруйнувала всі плани щодо розвитку педагогічної освіти Чернігівщини.

З 9 вересня 1941 року по 21 вересня 1943 року Чернігів перебував у нацистській окупації. Фашисти перетворили місто на суцільні руїни. Постраждали навчальні заклади міста й області. Було зруйновано школи, підірвано будівлю педагогічного інституту.

Чернігівський обласний інститут удосконалення вчителів відновив свою діяльність 30 вересня 1943 року. Його директорами протягом післявоєнної історії були: Іван Трофимович Зима (30.09.1943 – 11.11.1943), Надія Гнатівна Бикодер (11.11.1943 – 19.03.1944), Павло Іванович Ігнатенко (19.03.1944 – 01.03.1946), Олексій Іванович Майстренко (01.08.1946 – 31.09.1949), Михайло Григорович Зукін (01.10.1949 – 12.07.1950), Антоніна Григорівна Страшко (12.07. – 01.12.1950), Т. В. Масюгіна (1950), Леонід Сергійович Брунько (01.12.1950 – 15.02.1954), Олександр Арсенович Пясецький (16.02.1954 – 30.08.1954), Володимир Георгійович Малахов (30.08.1954 – 25.02.1958), Антон Пилипович Скалозуб (26.02.1958 – 30.10.1958), Борис Андрійович Корогод (30.10.1958 – 02.02.1960), Олексій Денисович Замошник (08.02.1960 – 20.06.1963), Михайло Степанович Чуприна (20.06.1963 – 12.07.1973), Григорій Гаврилович Коровай (12.07.1973 – 21.07.1987), Микола Михайлович Пятко (29.04.1988 – 23.03.1993).

У 1944 році на базі педагогічного й учительського інститутів, що працювали до війни, в Чернігові з нового навчального року розпочав свою діяльність Державний учительський інститут, який готував педагогічні кадри для неповних середніх шкіл. Окрім стаціонарного, при інституті було створено і заочний відділ навчання для вчителів, що без відриву від основної роботи повинні підвищувати свій рівень. Це були складні післявоєнні роки відбудови народної освіти області [5].

До і після Другої світової війни Чернігівський обласний інститут удосконален-

ня вчителів знаходився по вулиці Пролетарській, 13 (на жаль, це приміщення не збереглося. – Авт.). Під час війни у приміщенні інституту знаходилася нацистська окупаційна організація «Wi-Kdo».

Вартість знищеного та пограбованого майна інституту окупантами становила 1002350 карбованців. Були знищені та пограбовані бібліотека навчального закладу на 30 тисяч екземплярів книг, обладнання кабінетів: фізичного, хімічного, літературного, географічного, історичного, природознавчого, математичного, словесності, початкової школи; піаніно, шафи, столи, диван, стільці та інше майно. Приміщення інституту потребувало ремонту. Треба було відремонтувати дах, налагодити шість голландських печей, побілити приміщення з 13 кімнат, заскрити 40 вікон, зробити 20 нових рам, встановити 17 електрогочок, провести радіо, придбати 18 письмових столів для лекцій, методистів, бухгалтера, секретаря, бібліотекаря, 2 столи для друкарки та лаборанта, 2 великих столи для засідань, купити 50 стільців, 12 шаф для кабінетів, одну для секретаря, 7 шаф для бібліотеки; обгородити приміщення інституту та поставити ворота [6].

На 1944 рік штатний розпис Чернігівського обласного інституту удосконалення вчителів був таким: директор, завідувачі кабінетами початкових шкіл, фізики та математики, мов і літератури, хімії і біології, географії і історії, педагогіки, військової та фізкультурної підготовки, завідувач господарством, бухгалтер, секретар-друкарка, бібліотекар, прибиральниця-кур'єр, сторож (він же топив печі). Станом на 10.12.1944 року бібліотека інституту нараховувала 1122 примірники книг [7].

Згідно з наказом директора Чернігівського обласного інституту удосконалення вчителів Павла Івановича Ігнатенка від 25 листопада 1945 року № 31 на підставі «Положення про інститут удосконалення вчителів» була утворена рада інституту. До неї входили: директор (голова), секретар, методисти інституту, заслужені вчителі УРСР (С. С. Холодняк., В. С. Бочок, Іванов, Петрова, Хлібник).

У річному звіті директора інституту О. І. Майстренка за 1945-1946 навчальний рік зазначалося, що Чернігівський інститут удосконалення вчителів має власний будинок з 18 кімнат, що заходиться по вулиці Авіації, 30. З грудня місяця 1944 року навчальний заклад займав лише 4 кімнати, а інші – їдальня № 16 міськторгу, ціточна майстерня товариства сліпих та приватні особи.

Разом з інститутом був розміщений обласний дошкільний методичний кабінет. Умов для розгортання роботи інституту в такому приміщенні не було, мало того, останнє потребувало капітального ремонту.

Основною діяльністю інституту було підвищення кваліфікації нових працівників, лекції про міжнародний стан країни, консультації з політичних питань, листування з районними методкабінетами, проведення педагогічних нарад та конференцій для вчителів.

З 16 липня 1945 року проходили місячні курси перепідготовки вчителів 5-х-7-х класів, вчителів-істориків та вчителів української і російської мов.

Перед початком навчального року, у серпні місяці, був організований семінар для інспекторів райвно, зав. районними педагогічними кабінетами, директорів шкіл, завпедів середніх шкіл.

У грудні місяці 1945 року працював семінар по вивченню спадщини К. Д. Ушинського, на якому були опрацьовані такі теми:

1. Життя і діяльність К. Д. Ушинського.
2. К. Д. Ушинський як психолог.
3. Навчання і особистий вклад учителя.
4. К. Д. Ушинський про наочність у навчанні [8].

Таким чином, головна діяльність інституту була спрямована на збирання, вивчення, узагальнення та розповсюдження серед вчителів кращого педагогічного досвіду. Інститут збирав кращі напрацювання, досвід роботи райвно, інспекторів, учителів, завпедів. Вивчав роботу заслужених учителів УРСР, які працювали в Чернігівській області.

Станом на 10 лютого 1946 року інститут удосконалення вчителів мав такий штат:

директор інституту, зав. кабінетами мов і літератури, початкових шкіл, математики і фізики, географії і історії, хімії і біології, педагогіки, воєнної та фізкультурної підготовки, секретар-друкарка, бібліотекар, бухгалтер, завідуючий господарством, сторож, прибиральниця.

В інституті працювала бібліотека, яка нараховувала 3360 книг та була укомплектована за такими відділами: соціально-економічний, мовно-літературний, природознавчий, фізико-математичний, історико-географічний, художньої літератури.

До бібліотеки інституту надходили такі газети: «Учительская газета», «Правда», «Деснянська правда», «Радянська освіта», «Литературная газета», «Комсомольская правда», «Радянська Україна», «Молодь України» [9].

У серпні 1947 року в приміщенні інституту розпочався ремонт та не було відповідних умов проводити роботу співробітникам інституту, тож за наказом директора їх було відправлено у місячну відпустку.

У березні 1948 року було призначено методистів іноземних мов (французької, німецької, англійської), які увійшли до штату інституту.

Відповідно до наказу Міністерства освіти УРСР від 29 квітня 1948 року № 699 з метою підвищення ділової кваліфікації та піднесення ідейно-політичного рівня керівних і педагогічних кадрів було організовано курси перепідготовки вчителів 1-4 класів, зав. початкових шкіл, учителів фізики 8-10 класів, директорів семирічних та середніх шкіл, учителів фізпідготовки [10].

Директор інституту удосконалення вчителів О. І. Майстренко забезпечував курси приміщенням для навчання, гуртожитком та викладацьким персоналом. Інститут також проводив роботу по підготовці та проведенню серпневих нарад учителів області, надавав потрібну методичну допомогу в підготовці доповідей виступів, забезпечував необхідною літературою та проводив інструктаж.

З 5 травня 1948 року до штату інституту було введено дві посади методистів по дошкільному вихованню дітей [11].

Після війни в Чернігові та області залишилося дуже багато дітей-сиріт, що знаходилися в дитячих будинках. У 1948 році інститутом було організовано обласні місячні курси підвищення кваліфікації вихователів дитячих будинків.

Згідно з наказом начальника обласного відділу народної освіти від 27 жовтня 1948 року № 550 «Про запровадження єдиної системи підвищення кваліфікації вчителів та працівників відділів народної освіти області», всі вчителі, що мали закінчену педагогічну освіту, та працівники відділів народної освіти повинні були в обов'язковому порядку підвищувати свій ідейно-політичний та фаховий рівень.

Учителі з педагогічним стажем до 15 років повинні були підвищувати свою кваліфікацію через систему очно-заочного навчання, розраховану на періодичне проходження кожним учителем річного циклу навчальних занять (один раз на 5 років). Річний цикл навчальних занять уключав у себе: самостійну роботу за спеціальним завданням або за індивідуальним планом, семінари, практикуми, курси підвищення кваліфікації.

Учителі, які мали стаж педагогічної роботи понад 15 років, підвищували свою кваліфікацію через систему щорічних практикумів і семінарів. Педпрацівники, які не мали відповідної педагогічної освіти, повинні були завершити її шляхом заочного навчання в педагогічних навчальних закладах. Участь у методичній роботі була обов'язковою для всіх учителів, незалежно від їхнього стажу і освіти.

Підвищення кваліфікації вчителів було розраховано на очно-заочну навчальну роботу протягом року на 750 навчальних годин, з яких 600 годин відводилося на самостійну роботу і 150 годин на курсові заняття [12].

У серпні місяці 1949 року при інституті була організована педагогічна виставка, на якій нараховувалося 1500 штук різних експонатів, зібраних методистами інституту через актив учителів шкіл області. У цілому інститут був укомплектований кваліфікованими кадрами, що мали ґрунтовну теоретичну і методичну підготовку зі своїх предметів.

Згідно з наказом обласного відділу народної освіти від 8 березня 1950 року

№ 76, при Чернігівському обласному інституті удосконалення кваліфікації вчителів було створено раду в кількості 30 чоловік. Очолював її директор інституту Михайло Григорович Зукін. До ради входили: заступники облвно, інспектори шкіл облвно, методисти інституту, директори шкіл, вчителі та зав. кафедри педагогіки учительського інституту. Раду було створено для обговорення питань науково-методичної роботи в школах області, висвітлення кращого досвіду вчителів та опрацювання заходів щодо покращення методики викладання основ наук [13].

Наступний етап розвитку інституту удосконалення вчителів був пов'язаний зі змінами в Україні, приходом до керівництва М. С. Хрущова. Політична «відлига» в Україні стала відчуватися й у сфері народної освіти. За часи хрущовського керівництва посилюється русифікація шкіл, була проведена освітня реформа. Комуністична ідеологія в 50-х – 80-х роках ХХ століття стала домінуючою в освіті.

Важливими напрямками роботи інституту в цей період були: перевірка стану підготовки шкіл і райвно до перевірних і випускних екзаменів; надання практичної допомоги в роботі дитячих садків та проведення кущового методичного об'єднання; вивчення досвіду роботи дитячих будинків та шкіл-інтернатів; перевірка роботи районних педагогічних кабінетів; перевірка стану методичної роботи в районах та надання практичної допомоги на місцях; вивчення стану викладання іноземних мов, математики, фізичного виховання; перевірка стану навчально-виховної роботи в школах області і проведення контрольних робіт та обмін педагогічним досвідом.

У жовтні 1953 року в зв'язку з тим, що у веденні архіву інституту мали місце істотні недоліки, було призначено відповідальною за архівний матеріал Л. А. Палецьку. Необхідно було все впорядкувати та призначити експертну комісію для перегляду паперів, термін зберігання яких закінчився, з метою виділення їх у макулатуру.

У 1954 році структура інституту була такою: директор, заступник директора, зав. кабінетами (дошкільного виховання, педагогіки, кабінет дитячих будинків, української мови та літератури, російської мови та літератури, математики та фізики, позакласної та позашкільної роботи, початкових класів, біології та хімії, іноземних мов (французької, англійської, німецької), фізичного виховання, історії та географії, трудового навчання), секретар-друкарка, бухгалтер, бібліотекар, прибиральниця, сторож. У 1956 році з'явився кабінет учбового кіно та посада монтажниці, а також кабінет виробничого навчання.

Відповідно до рішення виконкому Чернігівської обласної промислової ради депутатів трудящих від 4 вересня 1963 року № 365 та наказу Чернігівського обласного промислового відділу народної освіти від 14 жовтня 1963 року № 205. Чернігівському обласному інституту удосконалення вчителів було передано безкоштовно приміщення колишньої школи № 6 по вулиці Гоголя, № 16 [14].

Відповідно до наказу Міністерства освіти УРСР від 15 липня 1977 року № 135 та Чернігівського обласного відділу народної освіти від 5 вересня 1977 року № 538, з метою піднесення ролі інституту удосконалення вчителів як провідного навчально-методичного центру підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду було впорядковано його штат та затверджено такий перелік кабінетів інституту: курсової перепідготовки і школознавства; початкового навчання; російської мови і літератури; української мови і літератури; математики; фізики і астрономії; історії, суспільствознавства, основ Радянської держави і права; географії; хімії; біології; іноземних мов; трудового політехнічного навчання і профорієнтації; технічних засобів навчання; дошкільного виховання; вечірніх (змінних) і заочних шкіл; шкіл-інтернатів, дитячих будинків і спецшкіл; фізкультури і початкової військової підготовки; музики; виховної роботи і шкільних бібліотек; креслення і образотворчого мистецтва [15].

Таким чином, структура інституту удосконалення вчителів практично не змінювалася. Організаційно-методичною ланкою інституту залишався кабінет навчально-методичної роботи на чолі з завідуючим та методистами. Навчальний заклад підпорядковувався Чернігівському обласному відділу народної освіти. Тому довгий час працівники інституту працювали і в обласному відділі народної освіти та в інституті

одночасно, виконуючи роботу інспекторів, перевіряли стан підготовки та проведення екзаменів у районах області.

На виконання розпорядження Міністерства освіти СРСР № 145-131/14-20 та згідно з наказом обласного відділу народної освіти від 27.10.1977 року № 656, з метою подальшого удосконалення професійної майстерності педагогічних кадрів, підготовки їх до вирішення комплексу питань, пов'язаних з переходом на кабінетну систему занять, а також використання обласним інститутом удосконалення вчителів, як бази по підвищенню кваліфікації вчителів, керівників шкіл з питань обладнання кабінетів і використання ТЗН в навчально-виховній роботі, за ЧОІУВ було закріплено базові школи № 19 і № 20 м. Чернігова [16].

У 1989 році в Чернігівському обласному інституті удосконалення вчителів діяло 22 навчально-методичних кабінети з усіх навчальних предметів, дошкільного виховання і початкового навчання, інтернатних установ, виховної роботи і шкільних бібліотек, школознавства та курсової перепідготовки, технічних засобів навчання. Однією з найважливіших ділянок діяльності закладу з перепідготовки кадрів у цей час було вивчення, узагальнення, поширення і впровадження передового педагогічного досвіду [17].

З 1 січня 1990 року при обласному інституті удосконалення вчителів розпочала діяльність новостворена кафедра педагогіки та психології, яку очолював кандидат психологічних наук, доцент Я. Г. Опилат.

Навчальний заклад і його бібліотека знаходилися у приміщенні колишнього Чернігівського міського училища, згодом школи № 6 ім. М. В. Гоголя по вулиці М. В. Гоголя, 16. До речі, цей будинок було збудовано в 1911 році за проектом чернігівського інженера, активного діяча місцевої «Просвіти» І. М. Якубовича, в стилі українського архітектурного модерну з елементами бароко [18].

За часи незалежності України в інституті відбулися суттєві зміни в структурі та діяльності, перед колективом постали нові завдання.

З метою подальшого підвищення науково-методичного рівня та статусу обласного інституту удосконалення вчителів наказом управління народної освіти Чернігівського облвиконкому від 20 січня 1992 року № 3 було створено при ньому кафедру методики викладання гуманітарних і суспільних дисциплін. Завідуючим останньою призначено за сумісництвом (0,5 ставки) заступника директора ОІУВ, кандидата педагогічних наук Олексія Анатолійовича Гальонку [19].

Відповідно до наказу управління освіти Чернігівської обласної державної адміністрації від 4 вересня 1992 року № 58, було створено кафедру методик викладання предметів природничо-математичного циклу. Завідуючим кафедрою призначено кандидата педагогічних наук Андрія Андрійовича Давидьона [20].

Згідно з наказом Чернігівського облуправління освіти від 23 березня 1993 року № 55, Чернігівський обласний інститут удосконалення вчителів було ліквідовано, а на його базі створено Чернігівський обласний інститут підвищення та перепідготовки працівників освіти [21].

Директором навчального закладу призначено кандидата філософських наук, заслуженого працівника освіти України Віталія Івановича Скрипку, який очолював колектив майже 17 років, до 5 січня 2010 року.

У 1993 році інститут пройшов ліцензування (рішення Міжгалузевої акредитаційної комісії від 29 жовтня 1993 року) і з цього часу здійснює навчальну роботу за III рівнем акредитації [22].

Було затверджено «Положення про інститут», його структуру та штатний розпис. Згідно з «Положенням» інститут працював під керівництвом Міністерства освіти України, управління освіти Чернігівської обласної державної адміністрації у взаємодії з Академією педагогічних наук України, науково-дослідними інститутами, університетами, інститутами.

Чернігівський обласний інститут підвищення та перепідготовки працівників освіти – навчальний і науково-методичний центр у Чернігівській області. Його основні завдання: підвищення кваліфікації та координація післядипломної освіти педагогіч-

ними працівниками області; забезпечення досягнення педагогічними працівниками нових рівнів освіти і кваліфікації; надання консультативних послуг; здійснення співробітництва в галузі підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників освіти з аналогічними установами України; організація та координація підвищення кваліфікації працівників освіти області; організація перепідготовки працівників освіти згідно з потребами області; забезпечення оволодіння працівниками освіти новими досягненнями психолого-педагогічних і інших спеціальних наук, методики і організації навчально-виховного процесу, педагогічної практики з урахуванням передового вітчизняного і зарубіжного досвіду, неперервності здобуття професійних знань і умінь; науково-методична розробка і впровадження нових педагогічних технологій у практику роботи освітніх закладів; вивчення перспективного педагогічного досвіду, його науково-методична оцінка, узагальнення, впровадження; здійснення науково-дослідницької та експериментальної роботи щодо підвищення ефективності виховання й розвитку особистості дітей та учнів у освітніх закладах; участь у дослідницькій і експериментальній перевірці програм підручників і навчальних посібників; підтримка обдарованих і талановитих учнів, підготовка їх до участі в олімпіадах; здійснення за підсумками навчання в інституті комплексної оцінки знань слухачів і на цій основі вироблення рекомендацій по її використанню і дальшому підвищенню кваліфікації у міжкурсовий період; проведення науково-дослідницької роботи з проблем підвищення кваліфікації і перепідготовки працівників освіти.

В інститут направлялися на навчання вчителі, вихователі, керівні працівники та інші категорії педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл усіх типів і найменувань, дошкільних і інших позашкільних установ, педагогічних і професійно-технічних навчальних закладів. Безперервне підвищення кваліфікації – прямий службовий обов'язок кожного працівника освіти.

Інститут здійснював підвищення кваліфікації педпрацівників, що, відповідно до статті 52 Закону «Про освіту», забезпечується державою не рідше одного разу на п'ять років, проводив перепідготовку працівників освіти, виходячи з потреб області, та здійснював науково-методичну роботу з метою поліпшення якості навчального процесу, вдосконалення педагогічної майстерності професорсько-викладацького складу.

Працівники інституту займалися науково-дослідницькою та експериментальною роботою щодо підвищення ефективності виховання й розвитку особистості дітей та учнів у загальноосвітніх закладах; науково-методичною розробкою та впровадженням нових педагогічних технологій у практику роботи освітніх установ. Інститут вивчав педагогічний досвід, давав йому науково-методичну оцінку, узагальнював та поширював його в області.

Станом на 23 березня 1993 року Чернігівський обласний інститут підвищення та перепідготовки працівників освіти мав таку структуру:

кафедри: педагогіки і психології; гуманітарних і суспільних дисциплін та методик їх викладання; природничо-математичних дисциплін та методик їх викладання;

лабораторії: управління освітою і нових педагогічних технологій, психологічних досліджень, навчання гуманітарним і суспільним дисциплінам, навчання природничо-математичним дисциплінам, методик виховної роботи в дошкільних установах та загальноосвітніх школах;

відділи: організації навчальної роботи, редакційно-видавничий, науково-методична бібліотека, бухгалтерія, канцелярія, санаторій-профілакторій та гуртожиток.

У зв'язку зі змінами в структурі інституту та у відповідності з «Положенням про обласний інститут підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників освіти», з метою забезпечення оптимальних умов його функціонування наказом управління освіти Чернігівської обласної держадміністрації від 3 грудня 1993 року № 187 було створено раду інституту [23].

У вересні 1993 року створено факультет перепідготовки з метою задоволення потреб освітніх закладів області у висококваліфікованих спеціалістах.

Головною метою спеціального факультету була цілеспрямована перепідготовка

вчителів української мови й літератури та практичних психологів для шкіл області, яких у той час катастрофічно не вистачало. Правильний вибір соціальної спрямованості діяльності факультету підтверджувався великим замовленням районних відділів освіти, адже у деяких сільських школах області в той момент не було жодного психолога.

Рішенням експертної комісії Міністерства освіти в 1993 році інституту було надано право здійснювати перепідготовку на базі вищої педагогічної освіти зі спеціальностей: «українська мова й література», «практична психологія в системі освіти».

Основними завданнями факультету були: сприяння становленню інституту як провідного освітнього закладу в області й Україні; вивчення кон'юнктури ринку в системі перепідготовки, підвищення кваліфікації кадрів та управлінського персоналу; вивчення попиту населення в освітніх послугах; прогнозування розвитку освіти та кадрових потреб в області; здійснення маркетингового аналізу в системі перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів; організація та проведення ефективної рекламної діяльності; оптимізація навчального процесу з урахуванням особливостей умов очно-заочного та заочного навчання; виконання умов державного контракту та інших угод на підготовку фахівців із вищою освітою.

Основними напрямками діяльності факультету були: підготовка та перепідготовка фахівців; підготовка спеціалістів I-III рівнів кваліфікації, відповідно до виданої ліцензії, згідно з державним замовленням і договірними зобов'язаннями, інформаційне обслуговування та координація діяльності факультету; організація видання наукової та науково-методичної літератури; здійснення госпрозрахункової фінансово-господарської та виробничо-комерційної діяльності; надання різнопланових освітніх консультативних послуг.

Навчальний процес на факультеті спрямований на реалізацію змісту освіти, який визначається освітньо-професійними програмами перепідготовки, навчальними програмами дисциплін, іншими нормативно-правовими актами органів державного управління освітою. Основним навчальним документом, що визначає організацію навчального процесу, є навчальний план, який розробляється профілюючими кафедрами, відповідно до державних стандартів освіти, і затверджується ректором інституту.

Кваліфікація спеціаліста присвоюється випускникам за результатами складання комплексного державного екзамену та захисту дипломної роботи.

У 1995 році у зв'язку зі скороченням навчальних годин з російської мови в школах та розширенням курсу зарубіжної літератури, враховуючи той факт, що в сільських школах області того часу проводили заняття близько 20% вчителів англійської мови без відповідного фахового рівня, інституту було надано право на перепідготовку вчителів зі спеціальностей «англійська мова і література» та «зарубіжна література» на базі вищої освіти.

Таким чином, розпочинаючи з 1993 року по 2012 роки, на базі вищої педагогічної освіти пройшли перепідготовку: вчителі української мови й літератури – 341; практичні психологи – 560; вчителі зарубіжної літератури – 40; вчителі англійської мови – 286. Разом – 1227 спеціалістів [24].

Після створення факультету перепідготовки між інститутом та обласним центром зайнятості було укладено договір про перепідготовку вчителів зі статусом безробітних. Навчання тривало дев'ять місяців, форма навчання стаціонарна. Перепідготовку проходили вчителі, які бажали отримати другу спеціальність. В основному перевага надавалася спеціальності «практична психологія», але були групи зі спеціальністю «українська мова та література».

Починаючи з 1994 по 2004 роки, перекваліфікацію пройшли 137 слухачів, які раніше були зареєстровані на біржі праці [25].

Деканат факультету підвищення кваліфікації працівників освіти (сектор перепідготовки фахівців), враховуючи досвід попередніх років організації освітніх послуг на регіональному ринку праці, зберігає позитивні напрацювання, вдосконалює їх і спрямовує свою діяльність у площину кількісних та якісних показників розвитку. Окреслюється дві лінії розвитку факультету: залучення ліцензованих обсягів інших

вищих навчальних закладів з метою наближення до студентів вищої освіти, потрібної в регіоні фахової підготовки та опанування нових спеціальностей за власними ліцензіями.

За 22 роки існування факультет зробив чимало для підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів у Чернігівському регіоні. Це той термін, який дозволяє зробити певні підсумки та визначити перспективи для подальшої роботи в галузі післядипломної педагогічної освіти.

За даними управління освіти Чернігівської обласної державної адміністрації, у 1995-1996 навчальному році у школах Чернігівської області працювало 18290 педагогічних працівників. Із них 87% з вищою освітою, 4% – з незакінченою вищою, 9% – з середньою спеціальною освітою.

І хоча в області функціонують три педагогічні навчальні заклади, школи продовжують відчувати гостру потребу в педагогах деяких спеціальностей. Щорічно за рахунок молодих спеціалістів не заміщується 300 – 350 вакансій.

Через дефіцит кадрів у деяких районах області щороку навчальні предмети викладають близько 2000 нефахівців [26].

Така ситуація в області триває і всі останні роки. Мало що змінилося в сільських школах і зараз. Тому підготовка та перепідготовка педагогічних кадрів залишалася важливою ланкою в роботі управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації та Чернігівського обласного інституту підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів.

Згідно з наказом управління освіти і науки Чернігівської облдержадміністрації від 11 вересня 2000 року № 236, для забезпечення належної організації підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників освіти приміщення і обладнання гуртожитку санаторію-профілакторію було передано з балансу управління освіти і науки облдержадміністрації на баланс ЧОІПКППО [27].

З метою вдосконалення науково-методичного забезпечення системи загальної середньої освіти, на підставі ст. ст.41 і 42 Закону України «Про загальну середню освіту», розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 02 серпня 2001 року № 408 та наказом начальника управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації від 07 серпня 2001 року № 162 Чернігівський обласний інститут підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників освіти було реорганізовано в Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти [28].

Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти планомірно і цілеспрямовано працює над науковим і методичним забезпеченням системи післядипломної педагогічної освіти регіону, підвищенням кваліфікації управлінських та педагогічних кадрів.

Згідно зі штатним розписом у 2003-2004 роках навчальну діяльність в інституті забезпечували шість кафедр, дві науково-методичні лабораторії, дев'ять предметних кабінетів.

Для слухачів курсів було чотири форми навчання: денна, очно-заочна, екстернатна, дистанційна. Денною формою підвищення кваліфікації у 2003-2004 роках було охоплено 2821 педагогічного працівника із 43 напрямків. На очно-заочних курсах підвищили свій професійний рівень 115 педагогів. Виїзними курсами було охоплено 583 педагогічні працівники Городнянського, Прилуцького районів та міст Ніжина і Прилук.

Таким чином, різними формами навчання було охоплено 3519 педагогічних працівників, що становить 20% від загальної кількості освітян області [29].

Дбаючи про свій творчий розвиток, удосконалення педагогічної майстерності, вчитель має систематично освоювати психолого-педагогічні інновації, навчаючись на курсах не рідше одного разу на п'ять років. Працівниками інституту було проведено аналіз направлення на курси всіх категорій педагогічних працівників. Тож з'ясувалося, що слід звернути увагу на підготовку керівників шкіл та їхніх заступників.

Підвищення професійної майстерності освітян області здійснювалося на базових, передатестаційних, проєктивних, проблемних, інтегрованих, авторських та інших

курсах, в основі яких лежить система інноваційної діяльності, дослідження потреб педагогів, систематизації нової педагогічної інформації.

Форми роботи на курсах різноманітні, але переважають лекція-діалог, дискусія, колективне обговорення та рішення методичних і змістовних задач, конференції з обміну досвідом у формі ігрового проектування уроку, заняття або серії уроків.

Одним із видів підсумків роботи на курсах є комплексний екзамен та захист творчих робіт. Науковцями та методистами інституту в формі тестів розроблені контрольні завдання для визначення професійного рівня слухачів, орієнтовні переліки тем індивідуальних робіт.

Навчально-тематичні плани і програми підвищення кваліфікації модернізовані і відрізняються від попередніх тим, що диференціюються для трьох основних груп учителів: перша – учителі другої кваліфікаційної категорії та спеціалісти; друга – учителі першої та вищої категорій; третя – старші вчителі, вчителі-методисти.

Такий розподіл здійснено на підставі загальних вимог до кваліфікаційних категорій та педагогічних звань, зазначених у діючому «Типовому положенні про атестацію педагогічних працівників України» (1994 р.).

Важливим компонентом оновлення навчального плану підвищення кваліфікації є наявність модулів: суспільно-гуманітарного, професійного, діагностико-аналітичного. Кожен модуль має свою значимість, так, суспільно-гуманітарному і аналітичному модулям відведено по 10% від загальної кількості годин, відповідно професійний – займає 80% навчальних годин [30].

Це пояснюється, по-перше, постійним зростанням вимог до професіоналізму сучасного вчителя, а по-друге, бажанням учителів підвищувати свою кваліфікацію за конкретним фахом.

Для всіх категорій педагогічних працівників запроваджено виконання індивідуальної творчої роботи, мета якої полягає у поєднанні міжкурсової післядипломної освіти з курсовою, а також допомагає вчителю упорядкувати свої атестаційні матеріали.

Ці роботи за своїм характером є узагальненням результатів власної праці над відповідною педагогічною проблемою. Але слід зазначити, що лише 50% слухачів, які приїжджають на курси підвищення кваліфікації, мають творчі роботи.

Крім традиційних, інститут пропонує дистанційні курси підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Впровадження технологій дистанційного навчання має на меті забезпечити новий вищий рівень післядипломної педагогічної освіти.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1292-р від 29 жовтня 2009 року Чернігівському обласному інституту післядипломної педагогічної освіти було присвоєно ім'я К. Д. Ушинського, видатного педагога і нашого земляка.

Після передчасної смерті ректора інституту В. І. Скрипки з 5 січня 2010 року по 15 вересня 2010 року тимчасово обов'язки ректора виконував проректор з науково-методичної роботи, кандидат педагогічних наук, відмінник освіти України, нагороджений знаком «Василь Сухомлинський» та знаком «Петро Могила» Олексій Анатолійович Гальонка [31].

Наказом управління освіти і науки Чернігівської облдержадміністрації № 86-К від 14 вересня 2010 року виконуючим обов'язки ректора та ректором інституту було призначено кандидата історичних наук, заслуженого працівника освіти України Володимира Миколайовича Тандуру (25.07.1951–20.09.2013).

З 20 вересня 2013 року очолює Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського доктор філософських наук, професор, відмінник освіти України, нагороджений нагрудним знаком «Ушинський К. Д.» (2014 р.) Віктор Миколайович Довбня.

Станом на 01.01.2012 року в інституті функціонувало 8 кафедр: природничо-математичних дисциплін, суспільних дисциплін, іноземних мов, інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, менеджменту освіти, психології, української мови і літератури, дошкільного та початкового навчання.

У зв'язку зі скороченням штатів кафедри було реорганізовано. На 01.01.2015

року в інституті існує шість кафедр: природничо-математичних дисциплін та методики їх викладання, суспільних дисциплін та методики їх викладання, психології, філологічних дисциплін та методики їх викладання, інформатики та інформаційно-комунікативних технологій в освіті, педагогіки, дошкільної та початкової освіти.

Кадровий склад кафедр відповідає вимогам щодо вищих навчальних закладів III рівня акредитації. В інституті створено всі умови для забезпечення якісного навчання. На кафедрах працюють професори, доценти, старші викладачі.

Навчальний процес забезпечується штатними працівниками, а також провідними науковцями, спеціалістами, залученими на умовах сумісництва. На кафедрах працюють 38 штатних викладачів, у тому числі 3 доктори наук, 1 професор, 29 кандидатів наук, 19 доцентів, старші викладачі.

Кафедра природничо-математичних дисциплін створена 4 вересня 1992 року. Очолює її доктор педагогічних наук, професор, відмінник народної освіти України Андрій Андрійович Давиденко, який є водночас президентом Чернігівського територіального відділення Малої академії наук України, ініціатором започаткування та головою журі Всеукраїнського відкритого турніру юних винахідників і раціоналізаторів, Всеукраїнського конкурсу юних дослідників та винахідників «Едісони XXI-го століття». Ним опубліковано понад 170 наукових та науково-методичних праць. Має патенти на винаходи.

Кафедра суспільних дисциплін створена у 1998 році. Довгий час її очолював доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України Микола Корнійович Бойко. Згодом очолив кафедру кандидат історичних наук, доцент Михайло Михайлович Коротатник. У 2014 році кафедру було реорганізовано в кафедру суспільних дисциплін та методики їх викладання. Очолює її кандидат педагогічних наук, доцент Олександр Петрович Мокрогуз.

Кафедра іноземних мов створена як окремий підрозділ у структурі інституту на початку 2001-2002 навчального року. 12 років її очолював кандидат філологічних наук, доцент Микола Стефанович Градобик.

Кафедра української мови і літератури заснована 1993 року. Кафедру очолювала кандидат педагогічних наук, доцент Світлана Олексіївна Жила. Зараз очолює кафедру кандидат педагогічних наук, доцент, відмінник освіти України, нагороджена нагрудним знаком «Ушинський К. Д.» Тетяна Павлівна Матюшкіна. У 2014 році кафедри української мови і літератури та іноземних мов було об'єднано в кафедру філологічних дисциплін та методики їх викладання.

Кафедра психології була створена наказом управління освіти від 13 серпня 1993 року № 143 в зв'язку з необхідністю поглиблення психологізації навчального процесу в ході підвищення кваліфікації та потребами перепідготовки педагогічних працівників для одержання ними професії шкільного психолога та з метою задоволення потреб освітніх закладів області у висококваліфікованих фахівцях з практичної психології. Очолювали кафедру кандидат психологічних наук Віталій Якович Подорога, доктор психологічних наук Василь Олексійович Скребець, довгий час очолює кафедру кандидат психологічних наук, професор Анатолій Лаврентійович Швидкий.

Кафедра інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, наймолодша в інституті, створена в 2011 році. Очолює її кандидат педагогічних наук, доцент Дмитро Анатолійович Покришень.

Кафедра менеджменту освіти створено в 2002 році. 12 років очолював її кандидат філософських наук, доцент Олександр Олексійович Чорний.

Кафедра дошкільного та початкового навчання створена в 2011 році. З 2014 року – кафедра педагогіки, дошкільної та початкової освіти. Очолює її кандидат педагогічних наук, доцент, відмінник народної освіти УРСР Валентина Прохорівна Антипець.

Інститут розташований у трьох корпусах, має 23 аудиторії та достатню кількість приміщень для розміщення кафедр, відділів, навчальних кабінетів, інших структурних підрозділів, укомплектованих необхідним навчальним обладнанням і наочними посібниками, комп'ютерною та копіювальною технікою.

В інституті функціонує науково-педагогічна бібліотека, яка нараховує 54624 при-

мірники книг, брошур, періодичних видань. Працює центр дистанційного навчання із застосуванням телекомунікаційних технологій. Викладачі, працівники інституту та слухачі мають доступ до глобальної мережі Інтернет. У навчальному процесі використовуються мультимедійні засоби, інтерактивні дошки.

Нині в інституті 16 відділів: керівних кадрів та розвитку освіти, виховної роботи і здорового способу життя, суспільно-гуманітарних дисциплін, природничо-математичних дисциплін, дошкільного виховання та початкового навчання, роботи з обдарованою учнівською молоддю, інтернатних закладів, безпеки життєдіяльності та трудового навчання, атестації закладів освіти, редакційно-видавничий, інформаційно-аналітичний, інформаційних технологій, закладів освіти нового типу та координації науково-методичної роботи, моніторингу якості освіти, відділ планування роботи в системі підвищення кваліфікації, сектор інклюзивної освіти, навчально-методичної роботи та дистанційного навчання.

Структура інституту: ректорат, учена рада, науково-методична рада, кафедри, відділи, центр практичної психології та соціальної роботи, факультет підвищення кваліфікації працівників освіти (сектор перепідготовки кадрів), науково-методична бібліотека, санаторій-профілакторій, гуртожиток, бухгалтерія, канцелярія, відділ кадрів.

Обласний центр практичної психології та соціальної роботи (ОЦППіСР) функціонує, згідно з наказом управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації від 21 вересня 2000 року № 244, в структурі інституту. До складу Центру була включена лабораторія психологічних досліджень інституту. Очолювала ОЦППіСР кандидат психологічних наук, доцент Ірина Іванівна Шлімакова, зараз очолює центр Тетяна Іванівна Чала. Основною метою діяльності ОЦППіСР є методичний супровід психологічного та соціально-педагогічного забезпечення процесу реформування системи освіти на всіх її рівнях та формування соціально-психологічних компетентностей, екологічної свідомості дітей, учнівської й студентської молоді шляхом здійснення психологічної експертизи, соціально-психологічних досліджень, психологічної просвіти всіх учасників навчально-виховного процесу.

ОЦППіСР здійснює свою діяльність на основі Плану дій Концепції розвитку психологічної служби системи освіти України на період до 2012 року та реалізації Програми розвитку психологічної служби системи освіти області на період до 2012 року.

ОЦППіСР здійснює: організаційно-управлінське забезпечення діяльності психологічної служби системи освіти області; підвищення кваліфікації та атестація працівників психологічної служби; експертиза психологічного та соціально-педагогічного інструментарію; вивчення стану науково-методичного забезпечення районних психологічних служб; прогнозування змін освітньої ситуації в регіоні, визначення основних її тенденцій у ракурсі психологізації навчально-виховного процесу; організація заходів з підвищення психологічної культури педагогічних кадрів; впровадження моделей психологічного та соціально-педагогічного супроводу обдарованої учнівської молоді; удосконалення форм і методів превентивної роботи; участь у міжвідомчій гендерній раді ОДА, міжвідомчій раді ОДА з питань ВІЛ/СНІДу, школі гендерної рівності ОДА та обласної організації Співки жінок України, Дорадчих радах обласної організації Співки жінок України з питань торгівлі людьми, гендерної рівності, насильства в сім'ї, соціальної підтримки сім'ї.

Працівники ОЦППіСР забезпечують: розвиток мережі та підвищення ефективності управління психологічною службою; психологічне та соціально-педагогічне забезпечення сільських шкіл і шкіл з малою наповнюваністю; покращення методичного забезпечення діяльності працівників психологічної служби; супровід реформування освітньої галузі; розбудова психологічної служби у вищих навчальних закладах; розбудова психологічної служби у професійно-технічних навчальних закладах; розвиток психологічної служби у дошкільних, позашкільних, спеціальних навчальних закладах та закладах освіти нового типу; підготовка та підвищення кваліфікації працівників психологічної служби.

До структури інституту входить Чернігівська обласна психолого-медико-педаго-

гічна консультація, яку очолює відмінник освіти України, нагороджена нагрудним знаком «Софія Русова», Тамара Василівна Маєш.

Чернігівська обласна психолого-медико-педагогічна консультація (ОПМПК) створена у зв'язку з реорганізацією обласного психолого-медико-педагогічного центру наказом управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації № 128-К від 16 жовтня 2000 року «Про комплектування обласної психолого-медико-педагогічної консультації».

ОПМПК є методичною установою системи освіти і науки України, що здійснює консультативну, методичну, психолого-педагогічну, корекційно-розвиткову, аналітичну, прогностичну, профілактичну, просвітницьку діяльність.

З січня 2006 року є структурним підрозділом Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського.

ОПМПК – це постійно діюча установа системи освіти, яка обслуговує близько 150 тисяч дітей і підлітків області. У своїй діяльності ОПМПК керується Конвенцією про права інвалідів (2006), Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про захист персональних даних», Положенням про обласні психолого-медико-педагогічні консультації та власним положенням.

Діяльність ОПМПК спрямована на: виявлення, психолого-педагогічне вивчення, оцінку труднощів та потенційних можливостей розвитку дітей віком до 18 років, які потребують корекції фізичного та розумового розвитку, мають ознаки ризику виникнення труднощів пізнавальної діяльності та поведінки; підготовку висновку та рекомендацій щодо розвитку, змісту, форм і методів навчання з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності дитини; консультування батьків (осіб, які їх замінюють), педагогічних працівників з питань вибору можливих форм і методів навчання, у поєднанні з реабілітаційними заходами, соціальної адаптації та інтеграції у суспільне життя дітей, які потребують корекції фізичного та розумового розвитку; облік, систематизацію та аналіз даних про кількість дітей, які потребують корекції фізичного та розумового розвитку, за освітніми потребами з урахуванням видів порушень в регіоні з метою надання пропозицій органам управління освітою щодо створення належних умов; участь у складанні індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (спільно з лікарсько-консультаційними комісіями закладів охорони здоров'я); організацію індивідуальної корекційно-розвиткової допомоги дітям, які потребують корекції фізичного та розумового розвитку, насамперед зі складними та важкими вадами; співпрацю зі шкільними психолого-медико-педагогічними комісіями спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів); надання науково-методичної допомоги педагогічним працівникам загальноосвітніх навчальних закладів з організацією індивідуальної корекційно-розвиткової допомоги дітям, які потребують створення оптимальних умов для реалізації потенційних можливостей, розвитку здібностей, обдарувань, здобуття якісної освіти дітьми з особливими освітніми потребами; системну психолого-педагогічну підтримку дітей з особливими потребами, які навчаються в умовах інклюзивного (інтегрованого) навчання, за індивідуальною формою в домашніх умовах; психолого-педагогічний супровід сімей, які виховують дитину зі складними вадами розвитку, в тому числі з інвалідністю; залучення батьків (осіб, які їх замінюють) до участі в реабілітаційному процесі шляхом їхньої участі у проведенні корекційно-розвиткових занять, надання методичних рекомендацій щодо розвитку і виховання їхніх дітей; просвітницьку діяльність серед населення в цілях профілактики виникнення порушень у психічному розвитку дітей, труднощів у навчанні та формуванні особистості.

З метою найширшого охоплення діагностико-консультаційною допомогою дітей області з порушеннями психофізичного розвитку та максимального наближення своїх послуг до місця їхнього проживання консультацією здійснюються виїзди до міст, районів, шкіл-інтернатів, будинку дитини, дитячого будинку.

Обласна психолого-медико-педагогічна консультація здійснює науково-мето-

дичну, організаційну, координаційну функції в діяльності районних (міських) консультацій на території області, саме завдяки створенню яких зріс рівень виявлення дітей з порушеннями в розвитку, зокрема, дошкільнят. Особлива увага фахівцями консультації надається такому напрямку роботи як раннє виявлення дітей з порушеннями в психофізичному розвитку і забезпечення їх кваліфікованою колекційною допомогою в ранньому і дошкільньому віці, оскільки дошкільники найбільш перспективна вікова група дітей щодо подолання чи пом'якшення недоліків їхнього розвитку, профілактики виникнення дезадаптації у шкільному віці.

Науково-методичні працівники інституту спрямовують свою діяльність на удосконалення педагогічної майстерності освітян області. Особлива увага звертається на підвищення фахової майстерності керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

За рік кваліфікацію підвищують близько 5000 педагогічних працівників. Створено систему методичної роботи інституту, орієнтовану на особистість педагога [32].

З метою сприяння поширенню інноваційних процесів в області, активізації творчої роботи педагогів відділ передового педагогічного досвіду започаткував і продовжує проведення серії науково-практичних семінарів, конференцій щодо вивчення і впровадження актуальних напрацювань видатних педагогів Чернігівщини К. Д. Ушинського, Б. Д. Грінченка, С. Ф. Русової, Г. Г. Ващенко та інших.

Щороку інститут проводить обласний конкурс «Учитель року», педагогічний ярмарок «Інноваційна освітня діяльність у загальноосвітніх навчальних закладах Чернігівщини», обласний конкурс-захист педагогічних освітніх інновацій, презентації творчих портретів переможців цих конкурсів, Чернігівські педагогічні зустрічі переможців Всеукраїнського конкурсу «Учитель року» в номінації «Українська мова і література». Створено електронний варіант «Обласної книги педагогічної слави Чернігівщини».

Інститутом ведеться цілеспрямована робота щодо вивчення, узагальнення і впровадження передового педагогічного досвіду.

Працює відповідний відділ, систематично поновлюється картотека на паперових та електронних носіях, а також анотований каталог передового педагогічного досвіду, банк освітніх інновацій. У 2008-2009 роках методисти і викладачі інституту вивчали досвід роботи 40 кращих керівників освітніх закладів, учителів. Узагальнено практику 9 носіїв передового педагогічного досвіду і рекомендовано для впровадження.

Редакційно-видавничий відділ, обладнаний відповідною технікою, забезпечує освітян достатньою кількістю навчально-методичної літератури, видає навчальні посібники, методичні збірники, рекомендації, матеріали з досвіду роботи, підготовлені викладачами та методистами інституту. Інститут видає журнал «Педагогічні обрії», науково-методичні збірники «Філософія освіти і педагогіка», «Українська мова й література в школі». Щорічно інститутом видається понад 30 найменувань навчально-методичних посібників, авторами яких є наукові та педагогічні працівники інституту.

Реалізуючи державну і обласну програми роботи з обдарованою учнівською молоддю, кафедри і відділи інституту надають організаційно-методичну допомогу управлінням і відділам освіти, навчальним закладам щодо проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових предметів, безпосередньо організують проведення етапу, здійснюють підготовку та забезпечують участь обласних команд.

На базі інституту працює територіальне відділення Малої Академії Наук України (МАН), яке було створене у 1997 році. Проводиться обласний етап Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН.

Традиційним стало щорічне проведення інститутом Всеукраїнського відкритого турніру юних винахідників і раціоналізаторів за участю команд не лише з регіонів України, а й Російської Федерації, Республіки Білорусь. Більше 10 тисяч учнів загальноосвітніх навчальних закладів за підтримки інституту брали участь у міжнародному та Всеукраїнських інтелектуальних конкурсах «Кенгуру», «Левеня», «Колосок».

Інститутом здійснюється організаційно-методичний супровід зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників системи загальної середньої освіти. Колектив інституту творчо працює над удосконаленням фахової майстерності освітян, підвищенням якості навчально-виховного процесу в закладах освіти області.

1. Чернигову 1300 лет: Сб. док. и материалов /Гл. арх. упр. при Совете Министров УССР и др.; сост.: С.М. Мельник и др.; редкол.: В.М. Половец (гл. ред.) и др. – Киев: Наукова думка, 1990. – С. 149.
2. Державний архів Чернігівської області (Далі – ДАЧО). – ФР-593. – Оп.1. – спр.1702. – арк.19.
3. Збірник Наказів та Розпоряджень Міністерства Освіти УРСР. 1939-1940р. р.
4. Державний архів Чернігівської області. – Газета «Більшовик» – 1940. – № 66–21 березня. – С.3
5. Чернигову 1300 лет. – С.200, 213.
6. ДАЧО. – ФР-2334. – Оп.1. – Спр.1. – Арк. 12,16-17.
7. ДАЧО. – ФР-2334. – Оп.1. – Спр.1. – Арк. 32.
8. ДАЧО. – ФР-2334. – Оп.1. – Спр.4. – Арк. 1,2
9. ДАЧО. – ФР-2334. – Оп.1. – Спр.5. – Арк. 1, 5, 7.
10. Архів Управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації. – ФР-5065. – Оп.1-О. – Спр.47. – Арк.137.
11. Там само. – ФР-5065. – Оп.1-О. – Спр.70. – Арк.105.
12. Архів Управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації. – ФР-5065. – Оп.1-О. – Спр.7. – Арк. 95.
13. Архів Управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації. – ФР-5065. – Оп.1-О. – Спр.70. – Арк. 316.
14. Архів Управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації. – ФР-5065. – Оп.1-О. – Спр.403. – Арк.345.
15. Архів Управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації. – ФР-5065. – Оп.1-О. – Спр.103. – Арк. 102.
16. Архів Управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації. – ФР-5065. – Оп.1-О. – Спр.982. – Арк. 146-150.
17. Архів Управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації. – ФР-5065. – Оп.1-О. – Спр.983. – Арк. 65.
18. Чернігівщина. Енциклопедичний довідник (За ред. А.В. Кудрицького). – К., 1990. – С. 912.
19. Державний архів Чернігівської області. – ФР-5065. – Оп.2. – Спр.3634. – Арк.3.
20. Державний архів Чернігівської області. – ФР-5065. – Оп.2. – Спр.3635. – Арк. 131.
21. Державний архів Чернігівської області. – ФР-5065. – Оп.2. – Спр.3661. – Арк. 99.
22. Хто є хто на Чернігівщині. Видатні земляки. Довідково-біографічне видання. Випуск перший. – Київ, 2003. – С.119.
23. Державний архів Чернігівської області. – ФР-5065. – Оп.2. – Спр.3662. – Арк. 152-153.
24. Пригодій Н.П. Післядипломна освіта – невід’ємна складова неперервної освіти: із досвіду роботи факультету перепідготовки Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. К.Д.Ушинського. – // Педагогічні обрії. – № 6. – 2010. – С.10-15.
25. Там само. – С.12.
26. Освіта Чернігівщини. (Управління освіти Чернігівської обласної державної адміністрації). – Чернігів. – 1996. – С.20-21.
27. ДАЧО. – ФР-5065. – Оп.2. – Спр.3824. – Арк. 11.
28. ДАЧО. – ФР-5065. – Оп.2. – Спр.3849. – Арк. 7.
29. Машенко О.М. Підвищення кваліфікації освітян Чернігівщини. – // Педагогічні обрії. – 2004. – С.17- 20.
30. Там само. – С.19.
31. Енциклопедія педагогічної освіти України. – К, 2010. – С.238.
32. Там само. – С. 238.

Любовь Ольховик

Статья посвящается организации и развитию последипломного педагогического образования Черниговщины, истории и деятельности Черниговского областного института усовершенствования учителей, повышению квалификации педагогических кадров области. Дан анализ современному положению последипломного педагогического образования Черниговского региона. В статье впервые вводятся в научный оборот архивные документы, которые раньше не использовались.

Ключевые слова: последипломное педагогическое образование, усовершенствование квалификации учителей, образование, педагогическая деятельность, переподготовка и повышение квалификации.

Liubov Olkhovik

The article deals with the establishment of postgraduate pedagogical education in Chernihiv region, the history of Chernihiv Regional In-service Teachers Training Institute, and the retraining of the local teaching staff. The current state of postgraduate education in the region has been analyzed. The archival documents that had never been used previously have been published and put into the scientific circulation for the first time.

The history of regional postgraduate pedagogical education began in 1919 with the provincial summer six-week courses for teachers, at which the educators of Chernigov province improved their teaching skills.

In 1940 Chernihiv Regional Institute of Teachers' Professional Development was created on the basis of the existing regional methodical cabinet. The Institute acted as a higher educational establishment. Its main focus was professional development of teachers. The Institute staff consulted teachers, conducted meetings and lectures, held exhibitions that promoted the exchange of the best teaching experience.

During the Nazi occupation of Chernihiv town (from September 1941 to September 1943) the Institute did not work. The Institute resumed its activities on September, 30, 1943. In the difficult postwar years of the rebuilding of public education its main areas of work were the following: checking school transferable and final exam preparation; practical assistance in the kindergartens; conducting workshops for the district methodological clusters of teachers; studying the experience of children's centers and boarding schools; inspecting the district educational offices; checking the state of methodological work in the area; studying the state of teaching Foreign languages, Mathematics, Physical Education; inspecting educational work in the regional schools and sharing teaching experience. In 1954 there were the following cabinets in the structure of the Institute: of pre-school education, of pedagogy, of children's centers, of Ukrainian language and literature, of Russian language and literature, of Mathematics and Physics, of extra-curricular work, of Primary school education, of Biology and Chemistry, of Foreign languages (French, English, German), of Physical Education, of History and Geography, of Labour training, and later – the cabinets of Educational films and of Job training. For years the structure of the Institute has not been practically changing. The cabinet of teaching work led by the Head and methodologists remained the important organizational and methodical link of the Institute. The Institute was subordinated to Chernihiv Oblast Board of Public Education. In 1989 there were 22 educational-methodical cabinets in Chernihiv Regional Institute of Teachers' Professional Development.

There have been substantial changes in the structure and activities of the institute since the independence of Ukraine. New objectives were set before the staff of the Institute.

On March 23, 1993 Chernihiv Regional Institute of Teachers' Professional Development has been liquidated, and on its basis Chernihiv Regional Institute of Teaching Staff Training and Retraining was created. There were the following chairs: of Pedagogy and Psychology, of Humanities and Social sciences and methods of their teaching, of Natural and Mathematical sciences and methods of their teaching. There were such laboratories: of Management in education and new pedagogical techniques; of Psychological research; of teaching Humanities and Social disciplines; of teaching Natural and Mathematical disciplines; of Educational

methods in pre-school educational establishments and schools.

In September 1993 the Department of Teaching Staff Retraining was created. You could get a second higher education in the Ukrainian language and literature, or the English language and literature, or the foreign Literature, or practical Psychology. For 20 years of its existence there has been done a lot for the training and retraining of teaching staff of Chernihiv region at the department. From 1993 to 2013 1273 professionals have been retrained, among them the teachers of Ukrainian and literature, of English, of foreign Literature and practical psychologists.

On August 7, 2001 Chernihiv Regional Institute of Teaching Staff Training and Retraining was reorganized into Chernihiv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education. By the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 29 October 2009 Chernihiv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education was named after K. D. Ushinskyi, an outstanding pedagogue whose life was closely connected with Chernihiv.

By 01.01.2012 there had been eight chairs at the Institute: of Natural and Mathematical sciences, of Social sciences, of Foreign languages, of Information and Communication technologies in education, of Management in education, of Psychology, of Ukrainian language and literature, of Pre-school and Primary school education. In 2014 the structure of chairs was reorganized due to staff reduction.

There are 38 full-time lectures, including 3 doctors, 1 professor, 29 candidates of sciences, 19 associate professors, and senior lecturers on the chairs. The Institute is located in three buildings; it has 23 classrooms and sufficient space to accommodate chairs, offices, and other structural units, with necessary educational equipment and visual aids, computer and photocopying services. The scientific and educational library works at the institute; it has 54,624 copies of books, brochures and periodicals. Distance Learning Center functions using telecommunication technologies. The Institute employees and students have access to the Internet. The multimedia and interactive boards are used in the educational process.

Since 2000 Regional Center of Practical Psychology and Social work has been functioning at the Institute.

In 2006 Chernihiv Regional Psychological, Medical and Pedagogical Advise Bureau was included into the structure of the Institute.

Keywords: education, postgraduate teacher training, professional teachers' development, educational activities, retraining and professional development.

